

Даринка ПЕТРЕСКА

ИНИЦИЈАЛНАТА (БАЗИЧНАТА) И ПЕРМАНЕНТНАТА ОБУКА НА НАСТАВНИЦИТЕ ПО ИСТОРИЈА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ¹

Почитувани дами и господа, почитувани гости од Советот на Европа, колешки и колеги, како што е наведено во програмата, јас ќе информирам за состојбите со иницијалната (базичната) и обуката на наставниците по историја во Република Македонија и за можните перспективи за побрза и поуспешна перманентна обука (учење низ животот) во овој период на транзиција и демократизација на општеството во нашата земја Република Македонија.

Предавањето на историјата и образувањето и воспитувањето на младата генерација се мошне важни и значајни задачи на наставникот по историја. Наставникот пренесува знаење и вредности, но и пораки од минатото преку кои се изградува и се развива историска свест кај младата личност. Сите ние сме наставници и знаеме дека успешната настава зависи најмногу од нас: од нашата образовна подготовка, односно од квантитетот и квалитетот на нашето знаење и познавање на историјата, од нашата инвентивност, креативност, од нашиот стил и јазик, од способноста да пронајдеме и да употребиме соодветни форми, методи, средства, активности, техники и постапки во наставата по историја.

Наставникот го прави сето тоа преку современа настава во која и ученикот е активен субјект, кој може да ги прими пренесените знаења и вредности од наставникот, но истовремено и тој – ученикот, да изградува критичко мислење за изворите, ставовите и оценките што ги сретнал во учебникот или во друга литература или, пак, што ги слушнал во средствата за информирање, да се оспособи истите да им ги пренесе на друг, да ги искаже пред наставникот, пред другарот, пред родителот, пред пријателот, да може да дебатира во одредени ситуации во својата средина, но и во странство.

Во рамките на иницијалното (базичното) образование идните наставници – професори во Република Македонија се образуваат на Институтот за историја при Филозофскиот факултет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Студиите траат четири години. Тоа е еднопредметна група, затоа што завршените студенти се образувани и оспособени да предаваат

¹ Реферат од семинарот „Реформа на наставата по историја: наставна програма, учебници и обука на наставници“, одржан во Маврово на 19–21 октомври 1999 година, во присуство и со активно учество на претставници од Советот на Европа и ЕУРОКЛИО.

само еден предмет – Историја во основното и средното образование, односно тие добиваат диплома за професор по историја.

Кандидатите-ученици што доаѓаат на студии по историја на овој факултет имаат завршено претходно општа и јазична гимназија во која предметот Историја е застапен во сите четири класови со по два часа неделно, односно со три часа неделно во последниот, четвртиот клас; доаѓаат и од природно-математичките гимназии и од правната струка каде што историјата се изучува три години со по два часа неделно или од средните четиригодишни училишта (економско, техничко, медицинско и други) во кои предметот Историја го изучувале само во првите две години на 2, односно на 3 часа неделно. Независно од кое училиште од средното образование доаѓаат оние што имаат желба да студираат историја, сите стартуваат со средниот успех од сите предмети и со успехот (бројот на бодовите) што ќе го добијат на приемиот испит.

Значи, при конкурирањето немаат предност оние што завршиле општо гимназиско образование.

За време на четиригодишните студии на Институтот за историја при Филозофскиот факултет, согласно сегашниот наставен план и програмите (од 1992 година), студентите се образуваат и се воспитуваат преку 24 предмети, систематизирани во групи предмети: *од македонската историја* (вкупно 4) – од праисторијата до денес, балканска историја (вкупно 3), од среден век до денес; *ојштинска – свейска историја* (вкупно 5) од праисторијата до денес; *други предметни* сродни со историјата или кои му помагаат на идниот наставник по историја да има пошироки познавања од помошните историски науки, од историјата на уметноста, од социологијата, од латинскиот или старогрчкиот јазик или, пак, од османскотурскиот / старословенскиот јазик, потоа правилно да го знаат македонски јазик и добро да знаат еден современ странски јазик, но и да имаат основни познавања од информатиката. Освен образовните предмети од својатата потесна струка, студентите – идните наставници изучуваат некои *од дидактичко-методската и психолошко-воспитателната група* предмети и тоа: општа педагогија, општа психологија и методика на наставата по историја. Наставата од последниот предмет т.е. Методиката на наставата по историја, се изведува во последната завршна година на студиите со 6 часа неделно: три часа предавања и три часа вежби (во група од 10 до 15 студенти) во седмиот семестар и со 2 часа предавања и 4 часа вежби неделно во осмиот семестар. Вежбите и практиката се изведуваат и во основното и во средното образование.

Дипломираните професори со четиригодишни студии на Институтот за историја при Филозофскиот факултет се подготвени за влегување во наставата и во основното и во средното образование. Во Република Македонија нема друга институција за подготвување кадри за оваа настава.

Меѓутоа, денес, во основното образование сè уште има наставници со завршени двегодишни студии на одамна укинатите виши педагошки школи со двопредметни групи, т.е. историја и географија. Дури сè уште има такви што завршиле пред 10 до 12 години вакви двегодишни студии, чекале вработување до сега и се вработуваат во просветата, иако има професори по исто-

рија со четиригодишни студии кои, исто така, чекале вработување колку и претходните.

Исто така, во наставата по историја во основното образование има и наставници што завршиле образование надвор од Република Македонија, пред сè во Приштина, кога нашата република беше во рамките на СФРЈ, а не полагале ниту еден диференцијален испит од македонската историја.

Ваквите разлики во иницијалната (базичната) обука на наставниците – професорите по историја, особено во основното образование е уште една причина повеќе да се посвети посебно внимание на обуката на наставниците по историја и од стручниот предмет – Историјата, а не само на дидактичко-методската обука.

Состојбите со обуката (перманентното образование) на наставниците и професорите по историја во основното и средното образование во последната деценија може да се оцени како не многу задоволителна, особено од аспект на предметното (историското) образование.

Од усвојувањето на наставните програми во 1990/1991 година за основното и средното образование и од употребата на учебниците од 1992 година наваму, се направиа повеќе средби, семинари и трибини во Република Македонија на кои се третираа претежно дидактичко-методски и воспитните проблеми и прашања поврзани со програмите и учебниците.

Од крајот на 80-тите и почетокот на 90-тите години, Републичкиот завод за унапредување на образованието и воспитанието направи анкета меѓу наставниците и професорите по историја за потребата од иновации во наставата по историја. По ова, во 1995 година се одржа средба на којашто присуствуваа советниците по историја и дел од наставниците во основното образование од Охрид. Таа беше посветена на иновациите и на темпото на одржувањето на семинарите од оваа проблематика.

Во текот на 1996 година беа одржани три пилот-семинари во организација на Републичкиот завод за школство со учество на советниците по историја и тоа: Практична примена на програмираната настава во наставата по историја, Практична примена на групната форма во наставата по историја и Практична примена на индивидуализираната форма на настава.

Во 1998 година е одржан семинар на тема „Структурата и организацијата на воспитнообразовната дејност“ за советниците по историја и за дел од наставниците.

На 23 и 24 август 1999 година во Охрид се одржа семинар со професорите по историја коишто предаваат во средните стручни училиште, опфатени со програмата „Фаре“. Семинарот беше во функција на примената на новата наставна програма по историја во првата година на стручните училишта опфатени со таа програма.

Покрај организирањето на вакви семинари и трибини исклучиво за историчарите, минатата и оваа година се реализираа општи проекти за наставата за сите или за група предмети во основното и средното образование и тоа од сферата дидактичко-методските аспекти и оние на наставата воопшто. Овие семинари имаа за цел до наставниците од сите наставни предмети (во кои беа вклучени и историчарите) да ги пренесат новите наставни форми, методи, техники, постапки и активности во функција на развивање на

критичкото мислење, како да се применува активната, односно интерактивната наставата и да се усогласи наставата со европските стандарди. Меѓу нив се веќе завршените серија пилот-семинари од проектот подготвен и реализиран од фондацијата Сорос „Со читање и пишување до критичко мислење“ во кој беше опфатена и една група наставници и професори од основното и средното образование од избраните пилот-училишта во Републиката, но во која не беа вклучени ниту за неа се запознаени советниците по историја и професорите од Институтот за историја при Филозофскиот факултет.

Кон крајот на август оваа година започна да се реализира проект со предавачи и реализатори од Велика Британија во кој е вклучен и директорот на Републичкиот завод за школство на тема „Интерактивната наставата по предметната настава во основното образование“ во кој, исто така, не беа вклучени професорите по методика од институтите на наставничките факултети (од институтите за македонски јазик, историја, биологија и географија), кои беа повикани само како гости да посматраат што се работи на првиот семинар од неколкуте што треба да се реализираат во оваа учебна година, а кои ќе треба да помогнат за обука на наставниците за започнување со интерактивна настава во петто одделение во наредната учебна година. Се доби впечаток дека овој семинар не беше најдобро подготвен од страна на обучувачите од Велика Британија, имаше низа импровизации и се забележаа пропусти во дефинирањето на целите и задачите што требаа да се постигнат со тој пилот-семинар.

Треба да се одговори на прашањето: зошто нема речиси никаков контакт со оние институти што подготвуваат наставници-професори за предметната настава во основното и за средното образование на наставничките факултети, кои не смеат да останат само институции каде што ќе се остварува само иницијалното, базичното, а да не бидат ангажирани и во обуката.

Во последните неколку години наши историчари: советници, професори и асистенти на Институтот за историја при Филозофскиот факултет и научни работници од Институтот за национална историја и од МАНУ учествуваа на повеќе семинари и собири што се одржаа во повеќе европски земји (Полска, Украина, Унгарија, Бугарија, Грција), а кои беа посветени на реформата на наставата по историја во земјите во транзиција од Источна и Југоисточна Европа. Некои од нив објавија прилози за тоа во последните броеви на списанието „Историја“ – органот на Сојузот на друштвата на историчарите на Македонија, а некои се присутни тука и ќе ни ги изнесат своите импресии, мислења и конкретни предлози за реформата на наставата по историја кај нас.

Наспроти оваа, пред сè дидактичко-методска и психолошко-воспитна компонента на обуката на наставниците од сите предмети заедно или за историчарите посебно, во последните десетина години сосема изостана предметната обука – односно образовната обука по предметот историја, а токму таа е едно од најактуелните прашања во поранешните социјалистички земји, односно на земјите во транзиција од Источна и Југоисточна Европа.

Треба да се истакнат неколку обиди да се изнесат состојбите во наставата по историја во основното и средното образование и тоа: трибината одржана во 1990 година на тема „Историјата и политиката“ и научниот собир

одржан во јуни 1996 година на тема „Актуелни проблеми во македонската историографија и наставата по историја“. И двата беа организирани од Сојузот на друштвата на историчарите на Македонија. На нив, особено на вториот, се изнесоа состојбите во историографијата и образованието во Република Македонија, потоа некои искуства од странство, а имаше и повеќе критички забелешки за тоа што не е направено досега. По овој собир не се почувствува некоја поорганизирана ангажираност на тогашниот министер и на Министерството за образование да се направи една заедничка програма во која би биле вклучени сите институции што се занимаваат со наставата по историја, односно што едуцираат кадри за наставата по историја во образованието и што учествуваат во организирањето и следењето на наставата по историја, т.е. што учествуваат во подготвувањето и издавањето на учебниците по историја.

Изостанаа програма и активности за организирана обука на наставниците и професорите по историја за повеќе проблеми и прашања поврзани со присуството на идеологијата во наставата, за определување на соодветен систем на форми и активности за разјаснување на улогата на некои контроверзни настани и личности од поновата и најновата историја, за улогата на црквата во разгорувањето на верските спротивности до отворени конфликти во општеството во одделни периоди и обратно, за нејзината улога за помирување и толеранција на различните конфесии во општеството, особено во македонската и балканската историја, за последиците од етничката нетолерантност на Балканот, за историјата на соседните народи во нашата настава и нашата македонска историја во наставата по историја во соседните држави, за запознавање на наставниците со новите достигнувања во историската наука, потоа семинари за проучување и анализа на новооткриените материјални извори, на архивската граѓа, за формирање на поинакви погледи и интерпретации за некои настани и личности од општата – светската, балканската и македонската историја и слично.

Следењето и оценувањето на наставниците, исто така, не беше организирано редовно и ефикасно.

Во таа смисла се направи чекор напред со стручниот испит за почетниците – приправници-наставници во основното и средното образование, воведен врз основа на новиот Закон за основно и средно образование од 1995 година. Но и тука треба да се преземат конкретни мерки – на пример одржување семинари за менторите што се задолжени да ја следат работата на наставникот-почетник во првата година од вработувањето, за навремено и точно информирање на сите што ангажирани околу овој испит и слично.

Исто така, и неодамна формираното Одделение за оценување на наставниците при Републичкиот завод за школство би требало да одигра соодветна улога во поттикнувањето на службената и на интерната (во училиштето) обука и на самообразование на наставникот по историја.

Списанието „Историја“, како орган на Сојузот на друштвата на историчарите на Република Македонија, со своите научни прилози, со прилозите во рубриката „Настава“, кои третираат прашања од теоријата и практиката на наставата по историја и пренесуваат пораки и искуства од соборите и семинарите организирани од Советот на Европа, како и прикази на новоизле-

зени монографии и на други трудови од областа на историјата, кптоа библиографии за одредени теми и периоди, помага во интерната обука и за самообука на наставниците. Токму затоа списанието треба да се најде во секое училиште и секоја библиотека, но и кај наставникот. За жал кај нас сè уште во одредени училишта се смета дека тоа што некојпат е научено (пред 10, 20 па и повеќе години) е доволно и не треба повеќе ништо ново да се учи.

Во таа смисла помогнаа и трите зборници со предавања за актуелни и недоволно застапени теми во минатото во програмите и наставата по историја, што ги објави Републичкиот завод за школство во текот на 1992–1993 година.

Да се надеваме дека формираниот Совет за обука на наставниците на чело со министерот за образование ќе преземе соодветни активности за конституирање на работен тим кој ќе земе предвид сите сознанија и искуства од земјата и странство, од Советот на Европа и ќе предложи изработување на една програма за службена – задолжителна обука и на наставниците по историја. Во тој тим за историја би требало да влезе претставник од Министерството за образование, професор од Институт за историја на Филозофскиот факултет, советник од Републичкиот завод за школство, наставник, односно професор од практиката од основното и средното гимназиско и стручно образование.

Овој семинар што го држиме овие денови заедно со нашите ценети гости од Советот на Европа, исто така, е за поздравување како прв конкретен семинар во земјата за најактуелните прашања од областа на наставата по историја.